

ÀNGEL ITURRIAGA
FERMÍN SUÁREZ

L'ESTIL DEL BARÇA

L'EVOLUCIÓ TÀCTICA
DEL JOC DEL FC BARCELONA

(1899 - 2023)

**ÀNGEL ITURRIAGA
FERMÍN SUÁREZ**

L'ESTIL DEL BARÇA

**L'EVOLUCIÓ TÀCTICA
DEL JOC DEL FC BARCELONA
(1899 - 2023)**

TRADUCCIÓ DE NÚRIA PARÉS

grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A **Grup62** agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu reproduir algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

©FC Barcelona, 2023

© dels textos: Àngel Iturriaga i Fermín Suárez, 2023

Producte oficial del futbol Club Barcelona®

© de la traducció: Núria Parés

© Editorial Planeta, S. A., 2023

Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona (Espanya)

Edicions 62 és una marca registrada per Editorial Planeta, S. A.

Aquest llibre es comercialitza sota el segell Edicions 62

www.planetadelibros.com

Disseny de coberta: Editorial Planeta, S.A.

Primera edició: octubre de 2023

ISBN: 978-84-19430-12-0

Depòsit legal: B. 12.858-2023

Impressió i enquadernació: Liberdúplex

Imprès a Espanya – *Printed in Spain*

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre està qualificat com a **paper ecològic** i prové de boscos gestionats de manera **sostenible**.

SUMARI

Introducció	9
1. El naixement d'un club llegendari	13
2. El primer entrenador de la història del club	19
3. L'entrenador desconegut	25
4. Un jove de vint-i-pocs al capdavant del primer equip	31
5. Professionalitat i mètode	33
6. Aires frescos de l'est d'Europa	41
7. Una nova aposta britànica	47
8. Un salt de qualitat necessari	53
9. La via danubiana	61
10. El primer entrenador de casa	69
11. Una lliga amb accent anglès	77
12. El mite baixa a la banqueta	84
13. Rigidesa i topada de mites	91
14. L'irlandès que estimava Barcelona	97
15. Un cor al servei del club	103
16. La implantació de la WM	109
17. L'ombra de Zamora era molt allargada	115

18. El mètode <i>charrúa</i>	121
19. El <i>culer</i> omnipresent	127
20. Molt més que el cunyat de Kubala	131
21. L'intel·lectual viatjat	141
22. Un innovador carismàtic	147
23. Una nova dimensió de l'entrenador	155
24. Un canvi radical	169
25. Com cremar dues llegendes	179
26. Un Barça a correueta	193
27. Míster K.O.	199
28. Míster adaptació	205
29. L'era de la pressió «pensant»	211
30. Un esgotament accelerat	221
31. Un paréntesis alemany	225
32. Una gota a l'oceà	229
33. Una copa com a conclusió	233
34. Catarsi a Suïssa	239
35. Un retorn desfasat	245
36. Tornada al model alemany	251
37. El joc és el centre de tot	257
38. Un <i>pressing</i> de campió	267
39. El sentit comú d'un geni	277
40. L'inici del nou futbol	283
41. La fase del vertigen	291
42. Una caiguda en ple ascens	301
43. L'ombra allargada de Johan	313
44. La rigidesa i profunditat del mètode	319
45. L'estiu en què tot va canviar	335
46. Temps de cops de volant	339

47. Afabilitat, vistositat i somriures	347
48. Una evolució natural	359
49. Canvi de tauler	363
50. A la conquesta de la zona ampla	369
51. Redoblar l'aposta	383
52. La revolució pendent	391
53. Insistent amb la possessió	397
54. Un trident d'època i molt més	403
55. Una sacsejada davant de les dificultats	417
56. L'excel·lent gestió de la inèrcia	423
57. L'invent va petar	435
58. La reconstrucció	445
59. El salt definitiu	451
Conclusions	463
Notes	467
Índex	483

CAPÍTOL 1

EL NAIXEMENT D'UN CLUB LLEGENDARI

GAMPER, STEINBERG I LES COMISSIONS TÈCNIQUES

(1899-1912)

En els inicis del futbol la figura de l'entrenador no existia com a tal, tot i que de facto eren els capitans i futbolistes més avesats a la pràctica futbolística els que s'encarregaven de la direcció tècnica dels seus companys. El cas del Football Club Barcelona, nom amb el qual es va fundar l'entitat, va ser similar al de la majoria de clubs, ja que algunes figures de la primera època van ser les que ordenaven els onze titulars i dissenyaven l'estratègia per a cada partit.

En el cas de l'equip blaugrana, els primers partits van ser uns amistosos per als quals els fundadors del club van haver de reclutar joves per poder tenir els onze futbolistes reglamentaris per jugar. De fet, en el primer matx de la història blaugrana, disputat el 8 de desembre del 1899 contra la Colònia Anglesa, el club que acabava de néixer al Gimnàs Solé amb prou feines va poder reunir deu joves (sis barcelonins, tres suïssos i un alemany), dels quals alguns probablement no coneixien les regles del joc. Els esforços de Gamper, que fins i tot va reclutar coneguts seus de la comunitat evangèlica, com Schilling, no van ser suficients per arribar als onze futbolistes. Els *sportmen* de la Colònia van demostrar *fair play* i també van competir amb deu homes en aquell llegendari partit disputat al Velòdrom de la Bonanova. Atesa la capacitat de lideratge i el coneixement del joc, és més que raonable pensar que la primera persona que va exercir de tècnic al Barça va ser el mateix

Joan Gamper, que, tot i tenir només vint-i-dos anys, ja havia fet els seus primers passos futbolístics en equips com l'Excelsior, Zuric o Basilea.

En aquell temps els esquemes tàctics no tenien matisos, perquè a partir de la dècada dels vuitanta del segle XIX es va imposar la denominada piràmide invertida de Cambridge, un esquema que coneixien els que ja tenien experiència futbolística prèvia i que van divulgar entre els entusiastes aprenents barcelonins. Aquest mòdul va ser difós en poc temps per tot Europa i va acabar sent un patró. A la pràctica era un sistema amb cinc jugadors ofensius contra cinc defensius, ja que el migcampista (*centre half*) era qui marcava el davanter centre rival, a més de tenir el paper d'organitzador del joc, mentre que els mitjos ales (*right half* i *left half*) s'encarregaven dels extrems, quedant els defenses (*backs*) com a marcadors dels dos interiors.

En el cas del FC Barcelona, Gamper va exercir com a golejador, capità i tècnic de facto fins a la temporada 1901-1902, en què, sota la presidència de Bartomeu Terradas, també jugador del primer equip, es va crear la comissió esportiva, formada pels suïssos George Meyer, Paul Widerkehr, Walter Wild i Gamper, juntament amb l'alemany Udo Steinberg. Aquest últim va ser un enginyer que va fundar el Britannia Chemnitz el 1899 i la Deutscher Fußball-Bund (Associació del Futbol Alemany) el 1900. Un any després va aterrar en terres barcelonines per convertir-se en un entusiasta dinamitzador de l'esport en general i del futbol en particular. A la publicació *Los Deportes* del 13 d'abril del 1902 s'explicava que el propi Steinberg crearia l'escola de futbol per a benefici dels socis del club, i se'l pot considerar com el primer entrenador oficial del club segons la premsa de l'època: «Steinberg ja ha dedicat uns quants dies a inculcar els seus extensos coneixements als jugadors del tercer equip», d'on podem deduir que va ser l'entrenador del segon filial blaugrana. El text de *Los Deportes*, revista fundada per Narcís Masferrer, il·lustrava el coneixement de Steinberg de la manera següent: «No només era famós a Alemanya pel seu excel·lent joc, sinó també pels seus notables escrits sobre

foot-ball, que han publicat les revistes amb més circulació d'aquell país».¹

Per la seva transcendència tant a dins com a fora del terreny de joc, es pot afirmar que Gamper i Steinberg van ser els homes més importants en l'aspecte esportiu del FC Barcelona durant la primera dècada d'existència del club, sent a més els estilets en atac de l'equip i autèntics professors d'un seguit de companys que amb prou feines tenien nocions d'estratègia o del reglament. En el cas del suís, va fer 123 gols en 54 partits, mentre que l'alemany en va fer 56 en 71 partits. Tots dos van ser protagonistes del primer Campionat d'Espanya, actual Copa del Rei, disputat el 13 de maig del 1902. La sort va voler que el rival fos el Madrid Football Club, actual Reial Madrid. D'aquesta manera naixia una rivalitat que va anar creixent amb les dècades i que va acabar convertint-se en el partit més mediàtic en l'àmbit mundial. En aquell matx del Campionat d'Espanya, disputat a Madrid, el quadre blaugrana va ser capaç de guanyar el blanc per 3-1 amb un equip en què la columna vertebral: Witty, Meyer, Steinberg, Gamper i d'Ossó, va firmar un excel·lent partit segons les crítiques de la premsa.

Les diverses comissions tècniques van ser les encarregades de l'estratègia de l'equip blaugrana fins al 1912, en una etapa en què van ser els responsables dels dos primers campionats d'Espanya de la història del club (1909-1910 i 1911-1912), una època en què la generació que havia fundat el club ja havia penjat les botes i havia aparegut una nova fornada de bons futbolistes, encapçalats pel doctor Carles Comamala, Pepe Rodríguez, els germans Wallace, Manolo Amechazurra o Alfred Massana, que es van convertir en els referents d'un equip que va viure la seva primera època daurada entre finals de la primera dècada del segle xx i principis de la segona.

En aquesta etapa, l'equip també va aconseguir els seus primers títols internacionals. En concret, va guanyar les quatre primeres edicions de la Copa dels Pirineus, nom popular amb què es coneixia la Challenge Internacional del Sud de França. Era una competició que disputaven equips de les dues bandes dels Pirineus i on participaven clubs com la Reial Societat, Stade Toulou-

Madrid 1 - 3 Barça.
Campionat
d'Espanya (1902).

sain, Olympique Cettois, Bordeus, Sporting Nîmes, Marsella o Espanyol entre d'altres. La primera edició la va guanyar el Barça després d'imposar-se al Cette a semifinals i a la Reial Societat a la final. A la segona edició, el quadre blaugrana va aconseguir guanyar al mateix Cette a semifinals, mentre que el rival a la final va ser en aquest cas el Bordeus, que va ser atropellat pel Barcelona (4-2) al partit disputat a Tolosa. Des del punt de vista tècnic, cal destacar que a les fotografies commemoratives dels títols del 1910 i 1911 hi apareix Gemper amb vestit d'home al costat dels jugadors, cosa que fa pensar que va exercir de director tècnic en aquells tornejos, o almenys com a representant de la comissió esportiva. Durant anys, el suís es va encarregar de captar jugadors per al primer equip i va fer de mestre als més joves. Des del punt de vista tècnic, no hi ha cap novetat per reflectir, perquè l'equip seguia la disposició universal de l'època, la piràmide de Cambridge.

Aquesta etapa coincideix amb la irrupció dels dos primers grans genis futbolístics de la història del Barça: George Pattullo i Sandy Steel. Aquests dos futbolistes escocesos van fer un salt

gegant de qualitat a l'equip i se'ls pot considerar com els mestres que van imposar les bases del joc de passades en la història del Barça. Aquest *combination game*, concepció del futbol com a esport col·lectiu, va néixer a Escòcia el 1867. El Queen's Park va ser el primer equip a implantar-lo en substitució del joc directe i individual que predominava en aquell moment a les illes britàniques. El model de passades curtes va conquerir Escòcia, i va ser interpretat com un reflex de la realitat social d'una població entre la qual predominava l'associacionisme i el col·lectivisme enfront de l'individualisme victorià preponderant a Anglaterra.

Johnny Madden, un extrem golejador de les últimes dècades del segle XIX, està considerat l'evangelitzador d'aquest model a Europa des de la seva arribada al Slavia de Praga el 1905. Un paper semblant al de Madden van tenir al Barcelona Pattullo i Steel, dos homes amb un coneixement del joc molt superior al dels seus companys d'època i que van fer canviar l'estil de l'equip, que va passar de l'individualisme dels temps de Gamper, D'Ossó o Steinberg a un model més col·lectiu, en què Steel feia de baula per a tots els seus companys.

Alexander Steel, conegut com a «Sandy» Steel en l'àmbit futbolístic, va néixer a Newlins, un poble d'Ayrshire, a 25 milles de Glasgow, on precisament va néixer Pattullo. Era un futbolista menut i poderós, que va arribar a fer carrera a l'elit del futbol anglès com a mig ala (*wing half*) a les files del Manchester City, equip on va jugar el 1905, i al Tottenham Hotspur, el 1909. Els problemes físics derivats de les lesions van impedir que es consolidés al més alt nivell, i per això va arribar a Barcelona a principis del 1912. La seva qualitat era tan superior a la dels seus companys que va passar a jugar de teòric davanter centre, però el seu radi d'acció era molt més ampli que el dels seus col·legues de l'època, arribant a convertir-se en un fals 9 *avant la lettre*. Paulino Alcántara, el davanter que va ser alumne seu abans de convertir-se en la primera estrella mediàtica del Barça, va explicar a les seves memòries que l'escocès era un davanter centre que s'endarreria uns metres, cosa que despistava tota la línia defensiva rival, i exercia de director d'orquestra de l'equip en atac. Els seus moviments

eren indetectables per a les defenses rivals en una època en què els jugadors amb prou feines s'avançaven de la seva línia, arribant a semblar una mena de futbolí. Gairebé tots els partits oficials de Steel com a blaugrana es compten per victòries, incloent-hi la segona i tercera Challenge dels Pirineus, on va tenir un paper essencial.

El petit geni escocès només va deixar de jugar de davanter centre als partits en què va coincidir amb Pattullo, un ariet clàssic en aparença i amb recursos tècnics desconeguts a la Barcelona de principis dels anys deu del segle xx. En aquests casos, Steel exercia d'interior dret, però el seu rol a l'equip pràcticament no canviava, perquè continuava sent el generador del joc d'atac de l'equip sorgit al Gimnàs Solé, que amb aquests dos talents sobre el camp es va convertir en poc menys que invencible en el context català.

El pas de George Simpson Drynan Pattullo pel Barça va ser gairebé testimonial des del punt de vista dels partits jugats. Amb prou feines en va disputar vuit d'oficials, en els quals va aconseguir 15 gols, però el seu impacte va quedar indeleble durant dècades. Aquest *sportman*, que s'ho passava més bé amb el golf o el tennis, jugava a les estones lliures de porter fins que un dia va descobrir la seva capacitat golejadora en un partit disputat a Barcelona en què va marcar cinc gols de manera consecutiva. Espigat i molt elegant de moviments, va ser l'introduïdor al futbol català de les rematades de volea i a la mitja volta, gestos tècnics que van repetir fins a la sacietat els joves dels equips inferiors del Barcelona contra la tàpia de «l'Escopidora», nom amb el qual es coneixia popularment el camp del carrer Indústria.

Pattullo i Steel van assentar les bases del futur futbol del Barça, i les seves ensenyances es van anar veient amb les noves generacions de futbolistes que, encapçalades pels Alcántara, Piera, Sanchó o Sagi, van portar l'equip blaugrana a conquerir el ceptre del futbol català i espanyol, així com a competir d'igual a igual contra grans equips britànics i danubians.